

Dariusz Kisiel¹

DEPOPULACJA OSTROWCA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Do 2030 roku liczba mieszkańców może spaść aż o 14 procent

Depopulacja to nic innego, jak zmniejszenie liczebności ludności na danym terenie. W przypadku naszego miasta termin ten nabiera szczególnego znaczenia, gdyż od lat obserwujemy w Ostrowcu Świętokrzyskim stale zmniejszającą się liczbę jego mieszkańców. Raz jeszcze przekonujemy się o tym po lekturze przyjętego przez radnych miejskich w grudniu 2021 roku takiego dokumentu, jak *„Analiza ładu przestrzennego Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego w kontekście stwarzania możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego jako czynnika przeciwdziałającego depopulacji”*. To niezwykle ciekawy materiał, który wskazuje, że tylko rozwój miasta i to na wielu płaszczyznach może zatrzymać mieszkańców przed swoistym exodusem. Został opracowany przez grono magistrów-inżynierów: Pawła Pizłę, Beatę Zalewską, Daniela Jakubiaka i Jakuba Skowrona.

Miasto w stanie awaryjnym

Z powodu depopulacji mówi się, że takie miasto, jak Ostrowiec Świętokrzyski, znajduje się „w stanie awaryjnym”. Z dokumentu *„Analiza ładu przestrzennego Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego w kontekście stwarzania możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego jako czynnika przeciwdziałającego depopulacji”*, opierającego się na danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2020 roku nasze miasto zamieszkiwało 67.404 osób. Tylko w latach 2014-2020 liczba mieszkańców miasta zmniejszyła się więc o około 4.300 osób. Obliczono także, że w przypadku utrzymania się obecnych tendencji demograficznych, do 2030 roku liczba mieszkańców miasta może spaść do około 61.364 i w porównaniu do stanu

---

¹ Dariusz Kisiel, mgr, dziennikarz; „Gazeta Ostrowiecka”.

liczby mieszkańców z 2017 roku może to być jej spadek o około 14 procent, zaś w przypadku powiatu ostrowieckiego do 2050 roku aż blisko o 28 procent.

Zbiory prywatne autora.

Nie jest żadną tajemnicą, że od 2002 roku przyrost naturalny na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego utrzymuje się na ujemnym poziomie. W 2017 roku wskaźnik ten w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców wynosił -6,4 i był zdecydowanie niższy od wskazań dla województwa świętokrzyskiego, w którym wskaźnik ten szacowano na -2,7 i dla kraju o wskaźniku 0. W ostatnich latach spadła zarówno liczba urodzeń, jak i zgonów ostrowczan, jednak dynamika spadku wskaźnika urodzeń jest wyższa. Poza ujemnym wskaźnikiem przyrostu naturalnego, spadek liczby mieszkańców w ostatnich latach ma związek z ujemnym saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych.

W 2020 roku ostrowiecki Urząd Stanu Cywilnego odnotował 747 urodzeń, a w 2021 roku 759. W tej liczbie było 130 transkrypcji aktów urodzeń dzieci, które przyszły na świat za granicą. W 2020 roku takich transkrypcji urodzeń było 97. W ogólnej liczbie aktów urodzeń, jakie sporządził urząd w 2020 roku, były 223 akty urodzeń mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, w 2021 roku zarejestrowano ich 230. W 2020 roku od-

notowano 1659 zgonów. Natomiast w 2021 roku sporządzono 1.679 aktów zgonów. W 2020 roku zmarło w Ostrowcu Świętokrzyskim 925 mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, a w 2021 roku – 855.

Co ciekawe, miasto nasze coraz bardziej się również feminizuje. Współczynnik feminizacji na terenie Ostrowca wynosi bowiem 112/100 i utrzymuje się na stałym poziomie. Wskaźnik obciążenia demograficznego, obliczanego na podstawie liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w 2017 roku 66,9 i systematycznie rośnie. W 2020 roku wynosił on już 74,4.

Autorzy dokumentu, analizując strukturę wiekową ludności w latach 1995-2015 wraz z prognozą demograficzną do 2030 roku, zaobserwowali utrzymującą się zdecydowaną przewagę osób w wieku produkcyjnym w stosunku do pozostałych grup wiekowych.

Ogromny wpływ na spadek liczby ludności naszego miasta mają także migracje wewnętrzne. Niejako przy okazji legł mit o powszechnej emigracji zagranicznej. Nie ma to oparcia w liczbach, gdyż zagraniczne migracje stanowią nieznaczny odsetek, bo około 1 procent. Gdzie więc emigrują ostrowczanie? Głównymi celami zmian zamieszkania mieszkańców naszego miasta są największe miasta kraju oraz regionu. W Warszawie mieszka ponad 800 osób, w Krakowie około 420, w Kielcach 215, w Lublinie około 90 oraz we Wrocławiu około 80. Ponadto istotny odsetek ludności odpływowej kieruje się na tereny wiejskie powiatu ostrowieckiego, do Bodzechowa – około 660 osób, do Kunowa – 400, do Ćmielowa – 170, wreszcie do Waśniowa i Bałtowa – około 75 osób.

Aby lepiej przyjrzeć się procesom migracji ludności z Ostrowca Świętokrzyskiego, autorzy dokumentu zwracają baczniejszą uwagę na strukturę wiekową oraz cel migracji z podziałem na miasto i wieś. Zauważalna jest tendencja do przeprowadzania się osób w wieku produkcyjnym od 25. do 35. roku życia oraz dzieci od lat 5. na tereny wiejskie. Oznacza to, że znaczna część młodych rodzin wybiera do osiedlenia się tereny podmiejskie w bliskim sąsiedztwie miasta. Do miasta przeprowadzają się z kolei przeważnie osoby młodsze do 25. roku życia.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na depopulację jest starzenie się społeczeństwa miasta. Wyż demograficzny z lat 50. XX wieku osiągnął wiek emerytalny. Mimo tych dość zastanawiających danych, autorzy dokumentu twierdzą, że trawiące miasto wskaźniki depopulacyjne nie wpływają na opinie, czy nasz Ostrowiec Świętokrzyski wciąż jest atrakcyjnym miejscem, docelowym dla ludności z rejonu województw świętokrzyskiego i mazowieckiego. Analogicznie z terenów wiejskich do naszego miasta napływa ludność w wieku około 25 lat, co rekompensuje w pewnym stopniu odnotowane ubytki ludności. Niestety, nikt jeszcze nie odkrył ta-

jemnicy, co tak dokładnie przyciąga tę ludność do miasta i jakie mają oczekiwania.

Jak nam się żyje w Ostrowcu Świętokrzyskim?

Całkiem nie tak dawno byliśmy świadkami dyskusji, jaka wywiązała się na portalu społecznościowym „Gazety Ostrowieckiej” na temat perspektyw życia w naszym mieście.

Marlena uważa, że w Ostrowcu żyje się ciężko, bo wciąż brak jest pracy, możliwości rozwoju i szeroko pojętego wyboru życiowego. Owszem, jakaś praca się znajdzie, ale za oferowane wynagrodzenie wyżyć się nie da...

W tej kwestii, jak się okazuje, zdania są podzielone, bo Grzegorz twierdzi zgoła co innego. 35 lat mieszka w Ostrowcu, a od 15 lat nie siedział nawet pół roku na bezrobociu. Pracy, oczywiście, nie brakuje, ale jeśli się ma jakieś umiejętności i predyspozycje, to można żyć normalnie i zarabiać w naszym mieście. Trzeba przede wszystkim chcieć, a nie ciągle na wszystko narzekać... Trzeba szukać kursów doszkalających, szans przebranżowienia. Mateusz dodaje, że spora część mieszkańców ma taką mentalność, że lubi narzekać, a tymczasem bez wysiłku praca sama do nas nie przyjdzie.

Anna podkreśla, że i w Warszawie trudno bez wspomnianych umiejętności i predyspozycji zarobić dajmy na to 10 tys. zł. Ma znajomych, którzy w stolicy zarabiają tyle samo, co w Ostrowcu, a koszty utrzymania mają o wiele większe. Jak to w życiu, trzeba też mieć więcej szczęścia. Owszem, ostrowiecki rynek pracy jest ograniczony, w mieście jest mało młodych ludzi, zarobki w porównaniu z dużymi miastami niższe, ale życie ma tu swoje zalety. Nie wyobraża sobie, żeby do pracy dojeżdżać po dwie godziny dziennie, a dziecko spędzało w przedszkolu czy szkole czas do godz. 18. To nie jest życie. Zapewne duże miasto daje większe możliwości, ale zabiera życie rodzinne.

Barbara nie podziela tych opinii. Jej zdaniem ostrowiecki urząd pracy zbyt często zamiast pracy kieruje na staż z wynagrodzeniem przypominającym kieszonkowe. Ileż to już razy słyszała: nie nadajesz się, następny proszę. A w takiej Warszawie wystarczy złożyć CV i po kilku dniach dostaje się pracę. Pani Basia w stolicy pracuje już drugi rok. Ma porównanie, Ostrowiec od tamtego rynku pracy dzieli przepaść... U nas pracodawcy mają bardzo duże wymagania, a pracownika chcą za darmo, na staż z biura pracy lub chętnie zatrudniają osoby niepełnosprawne. Żeby znaleźć dobrą pracę, trzeba mieć też znajomości.

Karol jest gotów pozostać w Ostrowcu, korzystać z licznych kursów doszkalających, ale i tak nie zarobi w naszym mieście tych 7-8 tys. zł. Grzegorz wprost pyta, gdzie 6 tys. zł brutto można zarobić w Ostrowcu pracując 8 godzin dziennie przez 5 dni w tygodniu? Włodzimierz dostrzega nasze miasto przez pryzmat braku przyszłości dla młodych.

Ciekawe spostrzeżenia ma wywodzący się z Ostrowca stylistka mody. *-Jestem pomiędzy Warszawą, Paryżem a Ostrowcem, gdzie się urodziłem. Kocham to miasto i zawsze chętnie tu wracam. W życiu trzeba mieć pomysł na siebie, cele i być odważnym z determinacją dążyć do spełnienia swoich marzeń. Tak naprawdę jak się kocha swoją pracę, to można mieszkać w każdym miejscu na Ziemi, tak sobie dzień zaplanować, by był wypełniony po brzegi... Nasza młodzież woli spędzać czas przed laptopem, telefonem lub telewizorem grając w gry, porównując się przy tym z innymi w mediach społecznościowych, co powoduje u nich frustrację, że ich rówieśnicy mają więcej w dużych miastach. Świat stoi otworem i jestem tego przykładem, że można osiągać światowe sukcesy wywodząc się z mniejszego miasta! To my jesteśmy kreatorami własnego życia, a co do Ostrowca, to uważam, że zmienił się na wielki plus, jest tyle nowych, pięknych miejsc, można znaleźć i tu swoje siódme niebo.*

Alan uważa, że w Ostrowcu żyje się nie najgorzej komuś, kto lubi spokój. Duże miasta, zatłoczone centra i długie kolejki już mu się przejadły. Najgorszym problemem jest brak pracy. Z jednej strony młodzi od razu chcieli zarabiać po 5 tys. zł, a z drugiej pracodawcy traktują ludzi jak pionki. Przedsiębiorcy chcą z pracowników wycisnąć jak najwięcej jak najmniejszym kosztem. W naszym mieście trudne do wyobrażenia są telefony od pracodawców szukających pracowników. Podkreśla, że problemem jest to, że większość chciwych pracodawców nie myśli o przyszłości miasta, a tylko o swojej wygodzie i swoim majątku.

Justyna jest zadowolona z tego, że mieszka w Ostrowcu. Pracując we dwoje za przeciętną pensję można się spokojnie utrzymać. Bywało, że jej rodzina żyła nawet z jednej pensji, skromniej, ale też dała radę. Nie da się ukryć, że Ostrowiec ładnieje, oferta kulturalna jest coraz szersza i wystarczy się interesować. W miarę jest cisza i spokój, wszędzie blisko. Czasem denerwuje ją mentalność ostrowczan.

Rodzina Doroty wróciła do Polski. Ona w 2007, a mąż w 2008. Fakt, to był powrót jakby do innej cywilizacji, ale na obczyźnie tego Ostrowca zawsze jej brakowało. Teraz jest u siebie. To jej miasto. Przyznaje, że trzeba mieć pomysł na swoje życie, na siebie i ogólnie być ogarniętym. Skończyła jedno studia, po powrocie zrobiła drugie i jakieś tam podyplomowe i liczne uprawnienia. Pracuje trochę w Ostrowcu, trochę poza. Nie wyobra-

za siebie siebie samej użalającej się w stylu: „nie mam mieszkania”, „nie mam pracy”, „państwo nie pomaga”, „miasto nie daje możliwości”.

Mariusz podkreśla, że to nie jest tak, że w Ostrowcu nie ma pracy. Problemem jest wynagrodzenie za pracę. Owszem, Ostrowiec jest miastem starszych ludzi, bo większość młodych ludzi po studiach w Warszawie, Krakowie czy Łodzi nie chce wracać do małego miasteczka, gdzie rynek pracy jest naprawdę ubogi. Ci ludzie oprócz pracy chcą też się bawić, chodzić do klubów potańczyć, wyjść ze znajomymi do kina. A nasze miasteczko pod tym względem, niestety, wygląda ubogo.

Adrian uważa, że brakuje pracy dla nauczycieli, ale na szczęście inne, duże miasta przyjmują ich z otwartymi ramionami i wynoszą się z tego naszego, emeryckiego miasteczka... Inną drogę wybiera Janusz, który mieszka w Warszawie, ale coraz częściej myśli o powrocie. Po dłuższym pobycie w Ostrowcu ciężko wracać do Warszawy. Z kolei Jowita mieszka w Ostrowcu sześć lat i marzy, żeby jak najszybciej stąd uciec. Joanna mówi z kolei, że lubi Ostrowiec. Fajnie jest powspominać miasto, ale żyło się jej i biednie i bez przyszłości. Cieszy się, że mieszka za granicą.

Robert zauważył, że niegdyś Ostrowiec słynął w Europie z przemysłu ciężkiego i produkcji wałów napędowych do okrętów oraz przemysłu lekkiego i szycia markowych koszul w Wólczance. Liczące niegdyś ponad 78 tys. mieszkańców miasto przez ostatnie 30 lat stało się miasteczkiem 65-tysięcznym, a odliczając studentów i pracujących w większych miastach, nie wspominając już o mieszkających za granicą, można Ostrowiec nazwać sypialnią. Po godz. 18 miasto jest puste. Brakuje dobrze płatnych miejsc pracy i rozwoju zawodowego dla młodych ludzi. Są też małe pozytywne, takie jak latem Rawka, browar, no i ronda pełne kwiatów za ciężkie pieniądze.

Anna i Michał podkreślają, że nie tylko młode pokolenie ostrowczan narzeka, ale również starsi. Jak mogą mieć problem ze znalezieniem pracy, jak na każdym rogu kogoś potrzebują. To problem z aktywizacją zawodową, czy może tak samo jak u młodych, z lenistwem i degrengoladą?

Rozalia namawia do tego, żeby wreszcie zaczęto myśleć o młodych ludziach, bo miasto wkrótce straci ich następne pokolenie. Maria twierdzi, że miasto już się zestarzało. Jej rówieśnicy, ludzie po trzydziestce, dawno wyjechali. Mało kto z nich został i tutaj pracuje, żyje. Ostrowiec młodym w wieku produkcyjnym nie ma nic do zaoferowania. Ona też pracuje poza Ostrowcem. Ludzie zdolni i tacy, którzy chcą zarobić wyjeżdżają stąd. Ci, którzy zostali to albo im się udało albo wystarcza im to co mają... Nikt z sentymentu nie będzie zostawał w Ostrowcu. Społeczeństwo się starzeje, umiera, mamy do czynienia z niedorozwiniętą służbą zdrowia, kobiety boją się rodzić w naszym szpitalu, a program 500+ nigdy nie spełniał swojego

zamierzonego celu, bo ktoś wymyślił, że za 500+ będziemy rodzić dzieci na potęgę. Ostrowiec nie jest ani miastem dla młodych, ani dla starszych. To miasto jest jakby w śpiączce. Młodzi uciekają, a starsi wegetują.

Co ma ład przestrzenny z demografią?

Jak ład przestrzenny miasta może przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego jako czynnika przeciwdziałającego depopulacji, tym bardziej że uzyskanie w tej materii wysokiego standardu w gminie wymaga długoletniego procesu i spójnych działań prowadzących do realizacji zadań polityki przestrzennej? Autorzy analizy ostrowieckiego ładu przestrzennego wskazują, że w tej materii kierunek takiej polityki powinien być odzwierciedlony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a następnie kontynuowany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Niezwykle ważne jest zatem, aby te dokumenty planistyczne były aktualne i odpowiadały na zmieniającą się sytuację inwestycyjną gminy, tworząc w ten sposób gminę przyjazną potencjalnym inwestorom i mieszkańcom. Powyższe założenia gmina zrealizowała przyjmując w 2020 roku „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrowca Świętokrzyskiego*”, które stanowi wyjściową do dalszych działań planistycznych w obecnym stanie prawnym. Autorzy analizy potwierdzają, że również przyjęcie „*Strategii Rozwoju Gminy Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2021-2030*” (Uchwałą nr XL/114/2020 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 11 grudnia 2020 roku) jest istotnym krokiem w kierunku określenia diagnozy stanu istniejącego oraz określenia ram rozwoju miasta.

Kolejną inicjatywą podjętą przez miasto jest nabywanie działek pod inwestycje celu publicznego, mające być reakcją na potrzeby rozwoju miasta. Nacisk kładziony jest na modernizację i rozwój infrastruktury drogowej, która na przestrzeni ostatnich lat bardzo dynamicznie się rozrasta, niwelując np. bariery dla nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową, o czym świadczą aktywne działania miasta na rzecz sprzedaży działek.

No dobrze, ale jaki faktycznie jest ten ład przestrzenny w Ostrowcu Świętokrzyskim? Największe szanse rozwoju posiadają tereny osiedli zlokalizowanych w północnej części miasta, takie jak Gutwin oraz Koszary. Co prawda obecnie, z uwagi na swój potencjał związany z dużym odsetkiem terenów zielonych, dochodzi do systematycznego rozwoju zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w dość spontaniczny sposób, jednak nawiązuje ona charakterem do bardziej zrównoważonej zabudowy występującej na osiedlach Kolonia Robotnicza i Piaski-Henryków, posiadających dużo bogatszą infrastrukturę społeczną.

Zbiory prywatne autora.

Kolejnym obszarem, o dość jednolitym charakterze, są osiedla wielorodzinne z intensywną zabudową mieszkaniową, takie jak: Sienkiewiczowskie, Spółdzielców, Trójkąt, Pułanki, Ogrody, Stawki, Rosochy. Dużym atutem tej części miasta jest jego położenie blisko centrum miasta i możliwości prowadzenia działalności gospodarczych związanych z obsługą ludności w takich obszarach, jak gastronomia czy salony usługowe. Nacisk należy położyć na zagospodarowanie terenów już urządzonych, małą architekturę oraz dbałość o estetykę przestrzeni publicznych. Dodatkową zaletą osiedli jest duża ilość zieleni śródblokowej.

Autorzy analizy ostrowieckiego ładu przestrzennego uważają, że choć kształtowanie i realizacja polityki przestrzennej na terenie gminy, łącznie z uchwalaniem studium i planów miejscowych, należy do zadań własnych gminy, to po prawdzie władze samorządowe nie mają pełnej swobody w sporządzaniu tych dokumentów. Prawo narzuca bowiem pewne ograniczenia prawne na sporządzających dokumenty planistyczne oraz na właścicieli gruntów. Niezwykle ważne więc jest, by przy zmieniających się potrzebach gminy i jej mieszkańców, studium oraz plany miejscowe podlegały sukcesywnej aktualizacji. Zmiany przepisów odnoszących się do

planowania przestrzennego w ostatnich latach są tego najlepszym odzwierciedleniem.

Przeprowadzona analiza stanu zagospodarowania przestrzennego Ostrowca Świętokrzyskiego wraz z oceną demograficzną pozwala wysnuć pewne niezależne, choć wpływające na siebie, wnioski. Otóż struktura funkcjonalno-przestrzenna miasta jest różnorodna i nierównomiernie rozłożona na jego obszarze. Wynika to nie tyle z polityki miasta, ale wyraźnych przemian preferencji ludności po przemianach ustrojowych. Gęsto zaludnione osiedla z wielkiej płyty ze względnie dobrą urbanistyką lecz z wyraźnym brakiem dostępu do usług, oczywiście poza marketami, stają się mniej atrakcyjne na rzecz terenów podmiejskich i wiejskich, na których następuje wręcz spontaniczna ekspansja zabudowy jednorodzinnej, na których z kolei pojawia się problem z brakiem usług i stref spełniających lokalne dzielnicowe centra. Przyczynia się to do wzrostu zapotrzebowania na transport indywidualny generujący zatory komunikacyjne oraz zapotrzebowanie na miejsca parkingowe mające negatywny wpływ na jakość przestrzeni, co przy braku planów i przypadkowości inwestycji jeszcze pogarsza jej stan i ład. Obszarem, który posiada duży potencjał jest osiedle Sienkiewiczowskie, a to ze względu na dobrą dostępność, układ zabudowy i ład tworzony częściowo przez co prawda fragmentaryczną zabudowę pierzejową, ale uzupełnioną dużą ilością zieleni.

Jednakże najistotniejszą częścią miasta jest jego centrum. Nic dziwnego więc, że od kilku miesięcy mamy już zapowiedzi władz miasta o zmianie zagospodarowania Rynku, a w analizie zastrzeżono dbałość o osiedle Śródmieście oraz przylegające do niego osiedla Kamienna oraz Żłota Jesień. Śródmieście nie posiada aż tak intensywnej zabudowy jak osiedla położone na północ od niego, co jest pewnym problemem z uwagi na mniejszy potencjał ludnościowy. Dlatego celem powinna być realizacja zadań polegających na sytuowaniu w tym rejonie miasta usług o ponadlokalnym charakterze, takich jak: kultura, edukacja, turystyka.

Przestrzeń publiczna jest otoczona szczególną dbałością o takie detale, jak mała architektura czy krajobraz kulturowy. Natomiast tereny wolne od zabudowy oraz sąsiednich osiedli są istotnym elementem do stworzenia części miasta z zabudową mieszkaniową o centrotwórczym charakterze istotnie podnoszącą jakość przestrzeni oraz potencjał ludnościowy śródmieścia. Autorzy dokumentu podpowiadają, by pod rozwagę wziąć zapotrzebowanie na duże tereny służące komunikacji samochodowej, jak parkingi, zwłaszcza w rejonie ulic Mieczysława Radwana, Adama Wardyńskiego, Denkowskiej, a także w rejonie Targowiska Miejskiego.

Dawniej miasto, a dziś osiedle Denków, włączone w strukturę Ostrowca Świętokrzyskiego w 1954 roku, zachowało nadal małomiastecz-

kowy charakter. Dbałość o podtrzymanie jego walorów ma polegać na rozwoju zabudowy korespondującej z obecnie istniejącą zabudową, co pozwoli odnaleźć w tym miejscu niszę dla ludności poszukującej potrzeby życia w mieście spokojnym, o koncepcji zbliżonej do miasta z dużą ilością zieleni, będącą swoistą izolacją od terenów przemysłowych.

Osiedle Kuźnia, położone w dolinie rzeki Kamiennej, jest natomiast dobrym miejscem do zagospodarowania terenów zielonych, których uzupełnieniem mogą być tereny sportowo-rekreacyjne. Autorzy dokumentu mają na myśli promenady, ścieżki rowerowe wzdłuż rzeki, prowadzące do zabytkowego mostu kolejowego i dalej na tereny wiejskie i otwarte.

Południowy skraj miasta tworzą osiedla: Ludwików, Częstocice, Hutnicze. Istotną ich barierą jest linia kolejowa, przez którą do miasta prowadzi trzy przejazdy, w tym dwa bezkolizyjne. Jest to obszar o wymieszanej funkcji terenów. Można jednak zauważyć koncentrację usług i funkcji mieszkaniowej w sposób zorganizowany w rejonie ulic Stanisława Staszica i Józefa Poniatowskiego, co może być istotne przy podkreśleniu funkcji centralnej dla tego obszaru, a także odradzanie się funkcji stricte przemysłowej na terenach tzw. „Starej Huty”.

Atutem miasta jest jego położenie na południowym krańcu Przedgórze Łżeckiego, przeciętym doliną rzeki Kamiennej, z rozpoczynającą się dalej na południe Wyżyną Opatowską, co nadaje charakterystyczne krajobrazowo ukształtowanie terenu miasta i jego okolic, w których znajduje się Pasma Jeleniowskie Gór Świątokrzyskich oraz leżąca jeszcze na terenie miasta Puszcza Łżecka. Uwarunkowania krajobrazowe są zatem istotnym bogactwem dla możliwości powiązań miasta i jego okolic z punktu widzenia rozwoju turystyki lokalnej i aktywizacji społeczno-gospodarczej.

Miasto na przestrzeni lat zmieniło wizerunek infrastruktury drogowej. Urbanizacja, przy zastosowaniu zasad ładu przestrzennego, opiera się coraz bardziej na ruszcie jaki tworzą właśnie nowe drogi, które umożliwiają sprawne skomunikowanie nowych osiedli mieszkaniowych, znacznie oddalonych od centrum miasta, jak również wyprowadzenie ciężkiego transportu tranzytowego z zagospodarowanych rejonów miasta.

W celu kształtowania przestrzeni miasta Gmina skutecznie wykorzystuje wszelkie prawnie dostępne instrumenty z zakresu planowania przestrzennego. Prowadzony przez Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii proces zmian w przepisach planistycznych ma się zakończyć maksymalnie w 2023 roku, tak aby reforma weszła w życie w pełni w 2026 roku. Oczekując na te zmiany w ramach ładu przestrzennego zapowiadanego przez ustawodawcę, gmina powinna realizować kształtowanie przestrzeni miejskiej poprzez wydawanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania

przestrzennego. Obecnie trwają prace nad miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Jana Samsonowicza, Dębowej, Skośnej w celu uaktywnienia terenów inwestycyjnych w sąsiedztwie „Celsa Huta Ostrowiec” oraz realizację inwestycji drogowych, istotnych w otwieraniu nowych terenów inwestycyjnych, które w następstwie przyciągają nie tylko inwestorów do naszego miasta, ale również potencjalnych nowych mieszkańców.

Powyższe działania świadczą o tym, iż Ostrowiec Świętokrzyski staje się miastem przyjaznym dla jego obecnych mieszkańców i coraz bardziej atrakcyjnym dla mieszkańców regionu i to do osiedlenia się w nim na stałe.

Jak zmienić postrzeżenie miasta?

W „Strategii Rozwoju Gminy Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2021-2030”, przygotowanej przez prof. Andrzeja Sztando zapisano, że słabą stroną jest długookresowy i głęboki spadek liczby ludności, a także trwałe opuszczanie gminy, zwłaszcza przez osoby młode, ambitne, aktywne i wykształcone i osiedlanie się przez nich w polskich dużych miastach, a także za granicą. Co ciekawe i niezwykle, znaczna część z nich odczuwa więź z miastem i w korzystniejszych okolicznościach gotowa byłaby w nim pozostać. Niestety, w strukturze społecznej notuje się wysoki udział mieszkańców miasta, którzy znajdują się w wieku przedemerytalnym i w ciągu kilku lat wkrótce przejdą na emeryturę. Wszystko to sprawia, że – wobec wzrostu średniej wieku mieszkańców i ujemnego przyrostu naturalnego – Ostrowiec Świętokrzyski przez wielu młodych mieszkańców postrzegany jest jako miasto zdominowane przez starszych ludzi, z którego młodzi mieszkańcy emigrują m.in. dlatego, iż miasto nastawione jest głównie na zaspokajanie potrzeb seniorów, a także jako mało atrakcyjne do życia, rozwoju zawodowego, spędzania wolnego czasu. Być może właśnie dlatego mamy do czynienia z postrzeganiem w odległym otoczeniu Ostrowca Świętokrzyskiego jako miasta silnie dotkniętego kryzysem strukturalnym transformacji systemowej, zdegradowanego, brzydkiego i wyludniającego się, a zatem nieatrakcyjnego z punktu widzenia turystyczno-rekreacyjnego oraz nieatrakcyjnego jako potencjalnego miejsca zamieszkania.

„Strategia Rozwoju Gminy Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2021-2030” zakłada w najbliższej przyszłości taką społeczność Ostrowca Świętokrzyskiego, która zdolna byłaby dysponować w mieście wielowymiarowymi możliwościami realizowania swoich, nie tylko lokalnych, ale również ponadlokalnych aspiracji zawodowych, publicznych i prywatnych. Społeczność taka mogłaby zamieszkiwać Ostrowiec Świętokrzyski, ale byłaby

zintegrowana ponadlokalnie, w tym z dużymi miastami, a dzięki temu oceniająca niejako swoje miasto jako dobre miejsce do życia i pracy i przez to trwale wiążąca z nim swoją przyszłość. Zakłada się, że liczebność społeczeństwa nie zmniejszałaby się dzięki przyrostowi naturalnemu, jak i imigracji głównie dotychczasowych mieszkańców subregionu, ale także reemigracji. Społeczeństwo miasta powinno odzwierciedlać wysoki poziom kapitału społecznego, być wysoce zintegrowane wewnętrznie, nastawione na więzi i solidarną postawę wobec wszystkich jej grup wiekowych, sprawnościowych i zawodowych. Racjonalne jest wykorzystywanie zaawansowanej polityki senioralnej, a także otwarcie organizacji publicznych na potrzeby osób niepełnosprawnych i posiadających inne problemy zdrowotne. Polegałoby to na profesjonalnej opiece i wielowymiarowym wsparciu, w tym stymulującym integrację społeczną, gospodarczą i środowiskową mieszkańców. Strategia wskazuje na konieczność obniżenia poziomu problemów społecznych, wzrost poziomu aktywności społecznej i świadomości obywatelskiej, ustawiczne kształcenie i samodoskonalenie się kadr, wzrost kompetencji obywatelskich. Takim społeczeństwo miasta miałooby zapewnić kompleksową, nowoczesną, efektywną lokalną i ponadlokalną infrastrukturę techniczną, w tym komunikację publiczną, a także nowoczesne rozwiązania i technologie przestrzeni publicznych, możliwość korzystania z lokalnych subcentrów handlowo-usługowych oraz ponadlokalnych usług komercyjnych i publicznych, handlu oraz rynku pracy. Założeniem jest, aby mieszkańcy z ponadlokalnego otoczenia sprawnie asymilowali ważne dla rozwoju społecznego wartości materialne (kapitał finansowy, materiały, kadry, środki techniczne) i niematerialne (idee, wiedzę, innowacje, informacje, kwalifikacje i doświadczenia) oraz aktywnie korzystali z bogatych zasobów zieleni, towarzyszącej jej infrastrukturze i usługach rekreacyjnych na rozwiniętych terenach ogrodnictwa społecznego i rodzinnego. Sprzyjałoby to zdrowiu mieszkańców, a to dzięki upowszechnionej kulturze zdrowego trybu życia, satysfakcjonującemu dostępowi do usług medycznych, wysokim standardom diagnostycznym i prewencyjnym i sanitarno-epidemicznym, a także gminnej infrastrukturze i działalności sportowo-rekreacyjnej, dobremu stanowi środowiska.

Budownictwo z kolei powinno się rozwijać z wykorzystaniem zróżnicowanych, ale skoncentrowanych przestrzennie rozwiązań indywidualnych, komunalnych i innych publicznych oraz publiczno-prywatnych, deweloperskich.

Wszystko to współtworzyłoby Ostrowiec Świętokrzyski jako regionalny ośrodek o silnych, ponadlokalnych funkcjach społecznych (edukacyjnych, administracyjnych, medycznych, bezpieczeństwa publicznego), a także gospodarczych (produkcyjnych, logistycznych, turystyczno-

rekreacyjnych, usługowych, handlowych), w którym mieszkańcy z władzą mogliby prowadzić partnerski dialog, kreując rozwój lokalny przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i technik perspektywicznego zarządzania publicznego.

W „Strategii Rozwoju Gminy Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2021-2030” za jeden z celów strategicznych przyjmuje się osiągnięcie wysokiej jakości życia społeczności lokalnej poprzez zapewnienie jej wielodziedzinowych warunków aktywności, a także poprzez objęcie ich szerokim zakresem wysoce dostępnych usług publicznych bazujących na – stanowiących w dużej mierze wynik nowych inwestycji – nowoczesnej i kompletnej infrastrukturze technicznej oraz społecznej. W praktyce oznacza to, że w kreowaniu wysokiej jakości życia mieszkańców, obok kompletności i dostępności usług społecznych (edukacyjnych, opiekuńczych, socjalnych, senioralnych, mieszkaniowych, medycznych, kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, bezpieczeństwa i porządku publicznego, komunikacyjnych, komunalnych), akcentowana będzie taka ich strukturalizacja, która zwiększa osobistą, rodzinną, społeczną, publiczną i zawodową aktywność mieszkańców. Szczególnie dotyczy to rozwijania – na wszystkich etapach życia, niezależnie od zamożności, sytuacji zdrowotnej – kapitału ludzkiego, kompetencji, wiedzy, innowacyjności, kreatywności, refleksyjności, inteligencji, fizycznej i psychicznej witalności, woli rozwoju osobistego, a także ich kapitału społecznego, czyli: wrażliwości społecznej, zaufania, gotowości współpracy, postaw obywatelskich, patriotyzmu lokalnego i aktywności publicznej, w tym samorządowej. Takie podejście w dostarczaniu usług nie tylko podniesie jakość życia mieszkańców, ale zwiększy skuteczność i efektywność działań samorządu gminy prowadzonych na rzecz rozwoju społecznego, np. poprzez eliminowanie przyczyn problemów społecznych i trwałe ich rozwiązywanie. Ponadto zwiększy inwestycyjne możliwości samorządu poprzez zmniejszenie wydatków socjalnych i parasocjalnych oraz poprzez zwiększenie dochodów podatkowych.

Przyjęcie powyższego celu oznacza także, że w zapewnianiu wysokiej jakości życia mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego akcentowane będą inwestycje w taką infrastrukturę techniczną i społeczną, która zapewnia miejski standard życia, spełnia współczesne standardy, jest wielowymiarowo dostępna i wyznacza ponadlokalne funkcje miasta. Dotyczy to infrastruktury drogowej, kolejowej i innej komunikacyjnej, energetyki cieplnej, kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej, zieleni miejskiej, teleinformatycznej, opiekuńczej i innych.

Oczekuje się, że w wyniku tak świadczonych usług oraz inwestycji publicznych wysoka jakość życia mieszkańców skutkować będzie postrzeganiem Ostrowca Świętokrzyskiego jako dobrego miejsca zamieszkania,

a jednocześnie stanowić motywację do powrotów części tych z nich, którzy swoje ambicje zawodowe, edukacyjne, gospodarcze realizowali w jego krajowym, a nawet zagranicznym otoczeniu.

Dwie dekady spadków liczby mieszkańców

Jak dochodziło w ostatnich latach do depopulacji naszego miasta? Otóż Ostrowiec Świętokrzyski według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2015 roku liczył 70.677, a według danych Urzędu Miasta 69.466 mieszkańców. Od lat występowało w naszym mieście zjawisko depopulacji. W latach 2004-2015 w mieście ubyło 3.534 mieszkańców, czyli 4,8% mieszkańców. Z kolei w latach 2010-2015 liczba mieszkańców Ostrowca zmniejszyła się o 4,3% i spadła z 73.847 do 70.677 osób. Niepokoii fakt, że spadek liczby ludności postępuje znacznie szybciej, niż w innych miastach.

W naszym mieście, według danych z 2017 roku, zawartych w „*Programie Rewitalizacji Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2016-2023*”, opracowanym przez Instytut Badawczy IPC, najwięcej osób zamieszkuje osiedle Rosochy, na którym mieszka 6.834 osób. Kolejne pod względem liczby mieszkańców są osiedla: Pułanki (5.759 osób), Stawki (5.696 osób), Ogrody (5.257 osób), Piaski-Henryków (5.143 osób) i Słoneczne (4.979 osób). Z kolei najmniejszym pod względem liczby mieszkańców jest osiedle Śródmieście, zamieszkiwane przez 1.276 osób. Największym problemem mieszkańców naszych osiedli jest bezrobocie. Liczba osób bezrobotnych na poszczególnych osiedlach miasta różni się. Najwięcej zamieszkuje ich na osiedlach: Rosochy (404 osoby; 9,9% wszystkich bezrobotnych), Stawki (348 osób; 8,5%), Pułanki (306 osób; 7,5%) i Ogrody (295 osób; 7,2%). Najwyższy udział kobiet wśród osób bezrobotnych zanotowano na osiedlu Koszary (55,9%), 25-lecia PRL (55,3%), Piaski-Henryków (53,3%) oraz Denków (52,9%). Natomiast największa liczba osób długotrwale bezrobotnych zamieszkiwała na osiedlach: Rosochy – 225 osób, Stawki (194 osoby) i Pułanki (179 osób). Najwyższy udział osób długotrwale bezrobotnych wśród zarejestrowanych bezrobotnych odnotowano na osiedlach: Śródmieście (62,7%), 25-lecia PRL (62,6%), Sienkiewiczowskim (61,5%) oraz Ludwików (61,4%). Z kolei najwyższy wskaźnik liczby bezrobotnych na 1000 mieszkańców odnotowano na osiedlach: Denków (88,51), Śródmieście (80,2), Kamienna (76,9) oraz Hutnicze (75,3). To wartości zdecydowanie wyższe niż wynosząca 62,4 średnia dla całego miasta. Z kolei najmniej bezrobotnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców występuje na osiedlach: Kolonia Robotnicza (40,39), Piaski-Henryków (41,20) i Słoneczne (45,94).

W Ostrowcu zauważalny jest wzrost liczebności starszych grup wiekowych i spadek liczebności najmłodszych grup wiekowych. W 2005 roku w Ostrowcu zamieszkiwało 6.734 osoby mające 70 i więcej lat, co stanowiło 9,1% ówczesnej liczby ludności. Natomiast w 2015 roku do tej kategorii wiekowej należało 8.183 osób, co stanowiło już 11,6% mieszkańców. Zmniejszyła się za to liczba dzieci. W przypadku grupy wiekowej 0-4 lata liczebność w 2005 roku kształtowała się na poziomie 2.918 osób. Natomiast w 2015 roku tylko 2.529 mieszkańców naszego miasta miało nie więcej niż 4 lata, aż o 13,3% mniej. Spadek liczebności dotyczył kategorii wiekowych od 0 do 29 lat, a także od 40 do 54 lat. W rocznikach 30-39 lat odnotowano wyraźny wzrost liczebności (o ponad 30%), zaś szczególnie znaczący przyrost odnotowano wśród osób w wieku 55 i więcej lat. Liczba mieszkańców w wieku 60-64 lata na przestrzeni analizowanego okresu podwoiła się.

Gęstość zaludnienia Ostrowca jest relatywnie wysoka i kształtuje się na poziomie 1.522 osób na 1 km kwadratowy. Oczywiście ta gęstość zaludnienia na przestrzeni lat obniża się, co jest efektem ubytku liczby ludności. Np. w 2010 roku wskaźnik wynosił 1.591 osób na 1 km kwadratowy.

W naszym mieście żyje więcej kobiet niż mężczyzn. W 2015 roku wśród mieszkańców miasta znajdowało się 37.308 kobiet, co stanowiło 53% ogółu ludności. Wyższy jest także odsetek kobiet w ogóle ludności w wartościach współczynnika feminizacji, tj. liczby kobiet przypadających na 100 mężczyzn. W Ostrowcu Św. wynosił on 112 i był wyższy od średniej krajowej (107), wojewódzkiej (105) i powiatowej (108). Co ciekawe, na przestrzeni lat 2010-2014 nastąpił wyraźny wzrost wartości współczynnika feminizacji o 1 osobę.

Ostrowiec doświadcza zjawiska starzenia się społeczeństwa. Nastąpił wyraźny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym do lat 17. Liczba ta w tym wieku zmniejszyła się z 11.756 do 10.352 osób, co oznacza spadek na poziomie 11,9%. Udział tej grupy w ogóle ludności miasta zmniejszył się natomiast z 15,9% do 14,6%. Spadła również liczba ludności w wieku produkcyjnym (18-60/65 lat). Zmniejszyła się z 48.519 do 43.772 osób, co oznacza spadek na poziomie 9,8%. Udział tej grupy w ogóle ludności miasta zmniejszył się z 65,7% do 61,9%. Odnotowany został natomiast wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, która zwiększyła się z 13.572 do 16.553 osób, co oznacza wzrost na poziomie 22%. Udział tej grupy w ogóle ludności miasta wzrósł z 18,4% do 23,4%. Nasze miasto charakteryzuje się bardzo niskim udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogóle mieszkańców. W 2015 roku wynosił on 14,6%, podczas gdy w skali kraju ukształtował się na poziomie 18%, a w województwie świętokrzyskim

16,8%. W Ostrowcu odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym zmniejszył się w latach 2010-2015 aż o 8,2%.

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku wskazuje, że w 2015 roku 23,4% mieszkańców miasta należało do kategorii osób w wieku poprodukcyjnym. Była to wartość wyższa niż średnia krajowa (19,6%), wojewódzka (21%) i powiatowa (22,5%). Miasto cechuje się najwyższym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności w regionie. Tempo wzrostu liczebności tej kategorii w latach 2010-2015 jest najszybsze.

Ocenę sytuacji demograficznej Ostrowca uzupełniają wskaźniki obciążenia demograficznego, wszystkie przewyższające krajowe i wojewódzkie. Pierwszy z nich określa liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym. W tym przypadku, na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 61,5 osoby w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Drugi ze wskaźników określa, ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. W przypadku tego wskaźnika Ostrowiec też wyróżnia się negatywnie. W 2015 roku na 100 dzieci i młodzieży do lat 17 w mieście przypadało 159,9 osoby w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy średnia dla Polski wynosiła 109,1 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Trzeci ze wskaźników określa liczbę osób w wieku poprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2014 roku na 100 mieszkańców miasta w wieku produkcyjnym przypadało 35,5 osób w wieku poprodukcyjnym, natomiast w skali kraju było to 30,2 osoby.

W 2015 roku w Ostrowcu Świętokrzyskim urodziło się 459 dzieci oraz odnotowano zgon 804 mieszkańców. W latach poprzednich liczba urodzeń sukcesywnie spadała od 594 (2010 rok) do 488 (2014 rok), natomiast liczba zgonów wahała się w przedziale od 751 (2012 rok) do 791 (2013 rok). Przyrost naturalny w mieście między 2010 a 2015 rokiem przyjmował wartości ujemne. W 2015 roku przyrost naturalny wyniósł -345. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców miasta ukształtował się na poziomie -4,8, zaś w powiecie ostrowieckim -5,4. Tymczasem w kraju wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności oscylował wokół 0 (wynosił -0,7).

W 2015 roku w naszym mieście zawarto 283 małżeństwa. Była to najniższa liczba, jaką stwierdzono w latach 2010-2015. W analizowanym okresie liczba zawartych małżeństw w Ostrowcu Świętokrzyskim zmniejszyła się o 37,3%. W 2020 roku USC w Ostrowcu Świętokrzyskim odnotował 289 zawartych małżeństw, a w 2021 roku na zawarcie małżeństwa zdecydowało się 329 pary. Niestety przy rosnącej liczbie zawieranych mał-

żeństw rośnie też liczba rozwodów. W 2020 roku na rozwód zdecydowało się 137 par, a w 2021 roku już 204.

Próba reasumpcji problemu

Ostrowiec Świętokrzyski, począwszy od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, w wyniku zmian gospodarczych, zaczął tracić dotychczasowe walory gospodarcze, a w ciągu dwóch dekad XXI wieku problemy demograficzne zdeterminowały jakość życia i podstawy bytu w naszym mieście. Jako że zjawisko to dotyka, oczywiście w różnej skali, prawie wszystkie miasta, sądzić należałoby, że w proces zahamowania zjawiska depopulacji czynnie włączyć się powinno państwo nie tylko przeznaczając na ten cel coraz wyższe świadczenia socjalne, w tym „500+”, ale wdrożyć w życie prawdziwą politykę ludnościową.

Dlatego z uwagą zapoznaliśmy się więc z kolejnym, ważkim, ministerialnym dokumentem, jakim jest „*Strategia Demograficzna 2040*”. Dowiedzieliśmy się, że jego głównymi celami jest wzmocnienie rodziny poprzez jej odpowiednie zabezpieczenie finansowe i trwałość, a także wsparcie w zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych. Założenia wskazują na niezbędność popularyzacji kultury sprzyjającej rodzinie, a w rozwiązywaniu jej problemów współpracę z organizacjami tzw. trzeciego sektora i innymi podmiotami działającymi na rzecz rodziny. Państwo zamierza wciąż znosić bariery dla rodziców chcących mieć dzieci, rozwijać formy opieki nad dziećmi i rynek pracy przyjazny rodzinie. Strategia wskazuje również na niezbędność poprawy jakości i organizacji edukacji, rozwoju opieki zdrowotnej, infrastruktury i usług potrzebnych rodzinom, a także na podniesienie jakości zarządzania i wdrażania stosownych polityk na szczeblu centralnym i samorządowym.

Trudno oprzeć się wrażeniu po lekturze ministerialnej strategii, że bardziej obliczona jest na realizację celów politycznych, aniżeli demograficznych i od razu przywołuje ludową mądrość: *Umiesz liczyć, licz na siebie*. Dlatego w tej materii analizy i strategii przyjęte przez nasz samorząd nabierają zupełnie innego znaczenia. Lepiej chyba w przewyciężeniu zjawiska depopulacji miasta zwrócić uwagę na rozwój nastawiony nie na ilość, a właśnie na jakość, a to tylko może zapewnić wartościowe, w pełni zintegrowane planowanie strategiczne. Rozwój Ostrowca Świętokrzyskiego w każdej dziedzinie powinien być planowany z uwzględnieniem panujących trendów demograficznych. Chyba że, założymy, iż z falą ukraińskich uchodźców wojennych problem depopulacji kraju, wielkich, średnich i małych miast, sam się rozwiąże.